

УДК 336.02

Мельник В.М.
доктор економічних наук, професор
Європейського університету

Гудзенко І.С.
аспірант
Європейського університету

ЕВОЛЮЦІЯ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

EVOLUTION OF BUDGETARY-TAX MANAGEMENT OF BUSINESS ENTITIES' FINANCIAL ACTIVITIES IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Досліджено розвиток бюджетно-податкового регулювання діяльності суб'єктів господарювання в Україні. На основі аналізу статичної та фактичної інформації щодо видатків зведеного бюджету на поточні та капітальні трансферти, податкових пільг, кредитування з бюджету, державних гарантій підприємствам протягом 1991-2014 рр. виявлено особливості та закономірності розвитку державної фінансової підтримки підприємств в Україні. В результаті виокремлено п'ять етапів еволюції бюджетно-податкового регулювання діяльності підприємств, визначено основні проблеми та напрями подальшого розвитку.

Ключові слова: бюджетно-податкове регулювання, державна фінансова підтримка суб'єктів господарювання.

АННОТАЦІЯ

Исследовано развитие бюджетно-налогового регулирования деятельности субъектов хозяйствования в Украине. На основе анализа статической и фактической информации по расходам сводного бюджета на текущие и капитальные трансферты, налоговым льготам, кредитованию из бюджета, государственным гарантиям предприятиям в период 1991-2014 гг. выявлено особенности и закономерности развития государственной финансовой поддержки предприятий в Украине. В результате выделено пять этапов эволюции бюджетно-налогового регулирования деятельности предприятий, выявлены основные проблемы и направления дальнейшего развития.

Ключевые слова: бюджетно-налоговое регулирование, государственная финансовая поддержка субъектов хозяйствования.

ANNOTATION

The article touches upon development of budgetary-tax management of business entities' activity in Ukraine. Research is based on static and factual information about the consolidated budget expenses on current and capital transfers, tax benefits, loans from the budget and state guarantees to businesses for the period of 1991-2014. We define specifics and regularities of development of the state financial support to businesses in Ukraine. Thus as a result of research five stages of evolution were revealed budgetary-tax management of business entities' financial activities and main problems and directions of further development are defined as well.

Keywords: budgetary-tax management, state financial support for business entities.

Постановка проблеми. Державне регулювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання як процес регламентування умов формування їх зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин, здійснення основних видів фінансових операцій нині реалізується в усіх країнах з розвиненою ринковою економікою, не суперечачи широкій самостійності підприємств у виборі напрямів, форм і методів здійснення своєї фінан-

сової діяльності. Водночас останні визначаються факторами, такими як рівень економічного розвитку країни, ступінь її інтегрованості зі світовою економічною системою, різноманіттям форм фінансових відносин, рівнем розвиненості фінансового ринку та його інфраструктури, різноманіттям використовуваних в господарській практиці фінансових інструментів та ін. З урахуванням цих чинників кожна держава розробляє та проводить державну фінансову політику щодо підприємств як цілеспрямоване регулювання окремих аспектів фінансової діяльності суб'єктів господарювання з боку держави, зокрема інструментами бюджетно-податкового регулювання, відповідно зі стратегією і конкретними умовами його економічного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні основи та практичні аспекти фінансового регулювання суб'єктів господарювання знайшли своє відображення у працях українських вчених, зокрема В. Гейця, Т. Єфименко, В. Загорського, Ю. Іванова, В. Кміть, А. Крисоватого, М. Крупки, А. Лісового, І. Ломачинської, І. Луніної, В. Мельника, О. Молдована, В. Плиси, І. Сірої, О. Сич, А. Соколовської та ін. Проте сучасні умови господарювання в Україні, що супроводжуються невизначеністю та нестабільністю, потребують подальшого дослідження цієї проблеми, особливо у контексті сучасних трансформацій в економічній та фінансовій політиці країни.

Постановка завдання. Основною метою статті є дослідження особливостей, закономірностей та протиріч бюджетно-податкового регулювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання в процесі становлення та розвитку національної економіки України.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні можна виокремити п'ять основних етапів розвитку бюджетно-податкового регулювання суб'єктів господарювання в Україні.

Початок першого етапу (1991-2000 рр.) пов'язаний з розпадом СРСР і набуттям незалежності України, що заклало основи становлення незалежної національної економічної та фінансової системи. Відсутність скоординова-

ної економічної та фінансової політики в цей період призвела до порушення основних макроекономічних пропорцій монетарного обігу та фіскального перерозподілу суспільного продукту, хронічного дефіциту і збільшення державного боргу, зокрема прихованого, та витрат на його обслуговування, гіперінфляції тощо. Відсутність якісних реформ обумовила поширення неформальної економіки, бартерних відносин, пригнічення економічної конкуренції, зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей. В результаті функцію регулювання власності виконують не ринкові інститути, а держава, посилюється податкове навантаження на сумлінним платників податків, спостерігається деформація структури економіки, збільшується збитковість та кредиторська заборгованість, що переносить прострочені боргові зобов'язання за енергоносії з приватного сектору на державний [1-2].

Основними формами державної підтримки підприємств в цей період були прямі бюджетні асигнування, податкові пільги, списання заборгованості. Обмежене застосування непрямих методів можна пояснити недостатнім рівнем розвитку грошово-кредитної системи, відсутністю бюджетно-податкової стабільності в результаті спаду виробництва, високих темпів інфляції, зниження реальних доходів населення, зростання тіньової економіки, зарегульованістю економіки. Проблеми поглиблювалися й неефективністю та необґрунтованістю приватизаційних процесів, недосконалістю законодавства, непослідовністю соціально-економічних реформ, непрозорістю відносин й ін.

Початок 1990-х рр. – становлення податкової системи України. Через відсутність чіткого уявлення щодо результатів формування системи оподаткування відбувається часта зміна об'єкту, ставок, бази оподаткування, плутанина щодо вибору методу обліку фінансових результатів, з'являються нові податки. Кількість податкових пільг в 1999 р. становила 334, їх перелік не був стабільним. Обсяг податкових пільг до ВВП в 1997 р. становив 29,0%, у 1999 р. – 30,4%, у 2000 р. – 27,5%. У структурі податкових пільг на початок 2000 р. податок на прибуток забезпечував 11,8% від загальної суми пільг та 71,7% відносно надходжень податку до бюджетів, плата за землю – 1,9% і 6,3% відповідно, ПДВ – 81,0% і 401,5%, акцизний збір – 4,5 і 95,0. Сукупні пільги становили 140,5% від податкових надходжень до бюджету [3, с. 59].

Державні гарантії як форма підтримки суб'єктів господарювання в цей період була неконтрольованою, прострочена заборгованість з них стрімко зростала: 1995 р. – 266 млн дол. США, 1996 р. – 362, 1997 р. – 460, 1998 р. – 875, 1999 р. – 1 026 млн дол. США [4]. Видатки з обслуговування та погашення кредитів під державні гарантії в 1991 р. становили 31% від сукупних боргових платежів держави, разом із внутрішніми. Стрімко накопичувались про-

строчені борги, за які мала відповідати держава. Менше ніж 15% підприємств-позичальників іноземних кредитів сплачували належні платежі; близько 1/3 – не сплачували кредити взагалі. Більшість такої заборгованості – зобов'язання вітчизняних підприємств з оплати закордонних товарів. Отже, за рахунок державного бюджету дотувались іноземні виробники, замість розвитку власного виробництва.

Другий період (2000-2005 рр.) зумовлений початком бюджетної реформи, впровадженням у бюджетний процес програмно-цільового методу, що в цілому сприяло удосконаленню бюджетної підтримки суб'єктів господарювання. Прийнято Бюджетний кодекс України (2001), закони «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» (2000), «Про концесії» (1999), відповідно до яких було встановлено основні поняття, категорії, зокрема визначено формальні ознаки одержувачів, види підтримки, механізм підготовки та попереднього розгляду і погодження актів. В подальшому це забезпечило структурування, можливість інвентаризації, аналіз та перегляд значної кількості заходів з державної підтримки.

Вагому частку видатків зведеного бюджету становлять видатки розвитку на економічну діяльність, які протягом 2000-2010 рр. склали 1,5-3,5% ВВП [5]. Основними їх реципієнтами в цей період є підприємства транспортної галузі, вугільної промисловості, сільського господарства (80-85%). Водночас видатки розвитку спрямовувались переважно не на інвестиційну діяльність, а на підтримку неефективних та/або тих, що здійснюють квазіфіскальні операції держпідприємств. Лише у 2004 р. субсидії і поточні трансферти в структурі видатків бюджету на економічну діяльність були витіснені капітальними видатками, в усі інші роки – значно перевищували капітальні [7].

Динаміка кількісних характеристик обсягу податкових пільг в Україні постійно змінювалася. Масштаби пільг, які держава надає привілейованим платникам податків, щодалі збільшуються. Якщо в 2000 р. сума пільг становила 46,8 млрд грн (надходження до зведеного бюджету 49,1 млрд грн), то вже у 2003 р. – 65 млрд грн (75,2 млрд грн). У 2003 р. із 683,9 тис. зареєстрованих юридичних осіб, платників податків, податковими пільгами скористалося 103,7 тис. [8, с. 99]. Понад 30% пільг отримують промислові підприємства. У 2003 р. до бюджетів усіх рівнів від таких суб'єктів господарювання не надійшло близько 24 млрд грн, що в 1,2 рази перевищило обсяги перерахованих ними до бюджету платежів. Близько 30% пільг у промисловості отримали підприємства чорної металургії (8,1 млрд грн), що в 4,8 рази більше від їх виплат до бюджетів – 8,1 млрд грн [8, с. 101] (переважно скористалися пільгою з обчислення за нульовою ставкою ПДВ за операціями з продажу товарів, що були експортовані). Також до найбільших

реципієнтів слід захищати автомобілебудування та суднобудування.

У 2003 р. катастрофічно зросли пільги з ПДВ (понад три рази) [5], що свідчить про відсутність ефективної політики регулювання підприємницької діяльності в Україні. У 2004 р. для виправлення цієї ситуації була переглянута та скорочена кількість пільг за основними податками, насамперед з ПДВ, що забезпечило їх скорочення протягом наступних років.

Продовжують надавати, не зважаючи на неефективність, й гарантії по кредитах суб'єктам господарювання.

У цей період Україна готується до вступу до СОТ, що не могло не вплинути на еволюцію системи державної підтримки. Так склалося, що заходи, які держава частіше проводить у цей період в Україні, слід вважати адресними (у 2002 р. понад 71,5% від усіх субсидій [9, с. 59]). Однак їх використання, якщо це шкодить іншим учасникам СОТ, заборонено та супроводжується санкціями. А ті форми підтримки, які дозволені СОТ, в Україні використовуються нечасто. До неадресних форм державної підтримки, які не регулюються правилами СОТ, належать: підтримка конкурентної науково-дослідної діяльності підприємств, послуги у сфері маркетингу, сприяння впровадженню міжнародних стандартів якості, розвиток загальної інфраструктури обслуговування виробництва та експорту, навчання та перекваліфікація робочої сили та управлінців, підтримка малого бізнесу, впровадження нових стандартів охорони довкілля тощо.

Умовами СОТ передбачено і перегляд податкових пільг, оскільки вони вважаються субсидіями. Нормами ЄС та СОТ допускається надання податкових пільг підприємствам, але існують певні обмеження щодо їх використання. Наприклад, в ЄС допускаються податкові пільги з метою підтримки інвестиційних проектів, однак забороняється для покриття поточних витрат. Також не відповідає вимогам СОТ списання простроченої податкової заборгованості.

У 2003 р. була прийнята «Концепція перебудови системи державних субсидій, що надаються галузям національної економіки», розроблена з урахуванням положень угод СОТ «Про субсидії та компенсаційні заходи», «Про сільське господарство». Вона передбачала реформу системи державних субсидій галузям економіки відповідно до міжнародної практики, норм і правил СОТ, прийняття ряду законодавчих актів, зокрема рамкового закону про держдопомогу. Але всі передбачені вимоги не виконуються до сьогодні.

На початку 2000-х рр. з'являються такі інституційні форми розвитку економіки: спеціальні економічні зони (СЕЗ), зони пріоритетного розвитку (ТПР), технопарки (ТП). Значну роль відповідно до світового досвіду у цьому процесі відіграє організована безпосередньо державою система підтримки суб'єктів господарюван-

ня. Однак сьогодні можна засвідчити їх низьку ефективність, зокрема виявлено обернений зв'язок між податковими пільгами і надходженням інвестицій, СЕЗ і ТПР стали легальним інструментом мінімізації імпорتنих податків і зборів та суттєвого зниження собівартості виробництва товарів, погіршення конкурентного середовища, поширення тіньової економіки і злочинної діяльності й ін. У цілому станом на 1 квітня 2007 р. з початку функціонування суб'єкти СЕЗ і ТПР отримали податкових пільг на суму 10,4 млрд грн, тоді як обсяг надходжень до бюджету склав 8,1 млрд грн [10].

З 2000 р. держава надає допомогу на розвиток технопарків. За понад десятирічну історію їх функціонування в Україні в рамках встановленого законом спеціального режиму інноваційної діяльності загальний обсяг державної допомоги їм склав 762,0 млн грн, з яких 697,1 млн надійшли у вигляді непрямої допомоги [10]. Основною формою державної підтримки технопарків в Україні виявились податкові пільги. За дослідженнями [11, с. 5], результативність такої допомоги оцінюється в 529,8 млн грн іноземних інвестицій у сферу новітніх технологій, створення 3 529 робочих місць, зниження потреби в імпорті сировини в окремих виробництвах, зниження енерговитрат в окремих виробництвах, виробництво і реалізації інноваційної продукції вартістю 7 760 млн грн (1 грн державної допомоги супроводжувалась створення інноваційної продукції в середньому на рівні 10,5 грн [12, с. 7], покращення структури експорту, зростання платежів до бюджету і цільових фондів (943,6 млн грн) й ін. Водночас втрата довіри інвесторів в результаті політичної нестабільності, невизначеності державної політики щодо допомоги технопаркам, невиконання зобов'язань, порушення гарантій призвело до того, що ця форма розвитку підприємництва в Україні не розвинулась.

Третій етап розвитку державної підтримки суб'єктів господарювання (2005–2010 рр.) обумовлений активним розвитком міжнародної економічної інтеграції, зокрема із СОТ, і позначився масштабним скороченням форм державної підтримки. Однак, як зазначають експерти [13], скорочення відбувалося без модернізації системи її надання. Саме незавершеність модернізації системи державної підтримки негативно позначилася і на потенціалі структурної перебудови економіки в цілому. Також експерти [15, с. 4] зауважують, що об'єктивна потреба багатьох галузей ринку з високою доданою вартістю в одержанні адекватної та обґрунтованої підтримки не могла бути задоволена повною мірою через необхідність дотримання міжнародних зобов'язань, а також відносно менших можливостей лобювання відповідних рішень. Отже, державні ресурси спрямовуються здебільшого в галузі, більш схильні до тенденцій економіки ренти. Конкуренція між галузями за обмежені ресурси бюджету, відсутність єдиних

правил гри, переліку базових принципів надання допомоги негативно позначилися на стратегічних перспективах багатьох секторів вітчизняної економіки.

Досліджуючи економічні витрати бюджетів у цей період, слід зауважити, що темпи приросту субсидій і поточних трансфертів у структурі економічних витрат бюджету перевищили темпи приросту капітальних витрат. Майже всю допомогу становила секторальна (у 2009 р. – 98%), коли горизонтальна коливалась від 1,5-4,5%. Понад 30% цієї допомоги в Україні отримує АПК, понад 50% – ГМК, понад 18% – вугільна промисловість.

До списку основних реципієнтів бюджетної допомоги додалась нафтогазова галузь. Це насамперед пов'язано з тим, що з 2006 р. держава взяла на себе компенсацію втрат НАК «Нафтогаз України» в результаті того, що природний газ реалізовувався на внутрішньому ринку за цінами нижчими від ціни його придбання. Втрати НАК «Нафтогаз України», визначені як сума збитку після оподаткування та податку на прибуток підприємств, сплаченого до бюджету за мінусом державних субсидій, становили у 2006 р. 1 496 млн грн, у 2007 р. – 835, у 2008 р. – 8 112, у 2009 р. – 23 685. Відповідно до розрахунків уряду у 2010 р. дефіцит НАК «Нафтогаз України» становив близько 15 млрд грн [14]. Окрім того, з метою покриття втрат цієї компанії, які різко зросли у 2009 р., уряд збільшив витрати у формі поповнення статутного капіталу. Зокрема, у 2009 р. було передано НАК «Нафтогаз України» в обмін на додаткову емісію акцій, ОВДП обсягом 18,6 млрд грн, у 2010 р. – 13,2 млрд грн, у січні-серпні 2011 р. – 8,5 млрд грн.

Основним реципієнтом витрат бюджету на розвиток є вугільна промисловість та інші галузі з видобутку твердого палива. Обсяг видатків на їх підтримку з 4,2 млрд грн у 2006 р. зросли до 7,4 млрд грн у 2010 р. (1% ВВП). У 2009 р. змінився механізм використання коштів держдопомоги цими підприємствами державної власності, зокрема їх звільнили від сплати внесків до Пенсійного фонду. Це компенсувало їм у 2009 р. і 2010 р. 4,0 та 4,3 млрд грн. Усі ці видатки спрямовуються на покриття збитків в результаті того, що оптова ціна реалізації вугілля не покривала собівартості його видобутку [7].

Протягом 2005-2010 рр. обсяг втрат бюджетів внаслідок пільгового оподаткування становив у 2005 р. – 12,4 млрд грн, у 2006 р. – 13,5, у 2007 р. – 17,5, у 2008 р. – 22,8, у 2009 р. – 28,2, у 2010 р. – 37,1 млрд грн. Дані демонструють стійку тенденцію до зростання обсягів цих втрат бюджету, що призводить до стійкого зменшення обсягів державних фінансів, недофінансування програм економічного та соціального розвитку. У структурі втрат бюджетів від податкових пільг близько 90% припадає на ПДВ, понад 5% – на податок на прибуток, близько 1,7% – на плату на землю [8; 15].

Окрім того, аналіз ефективності податкових пільг показує досить невтішні висновки. Збільшення втрат бюджету від надання податкових пільг не мало позитивного ефекту для економічної активності, податкові пільги негативно впливали на обсяг випуску продукції та інвестиції в основний капітал, стимулювали сповільнення економічного зростання [16].

Кредитування суб'єктів господарювання із бюджету становить незначну частку державної допомоги. Наприклад, у 2005 р. кредитів надано на суму 2,4 млрд грн, а повернено 2,6 млрд грн, у 2006 р. – 1,0 та 0,9 відповідно, у 2007 р. – 2,7 та 1,2, у 2008 р. – 3,4 та 0,75, у 2009 р. – 6,7 та 3,9, у 2010 р. – 4,7 та 3,4 [15].

Державні гарантії за кредитами суб'єктів господарювання як форма підтримки в цей період використовується неактивно. Зокрема, в 2009 р. загальна сума наданих в цей період гарантій становила 3 520,5 млн грн, у 2010 р. – 5 891,7 млн грн, що становило в 2009 р. 12,4% від втрат бюджетів від податкових пільг, 10,7% – від секторальної допомоги та в 2010 р. – 15,9% і 12,5% відповідно. Реципієнтами були сфера послуг, розвиток інфраструктури, транспорт.

Отже, розвиток держпідтримки суб'єктів господарювання в цей період характеризується розбалансованістю системи. Відсутні чіткі, прозорі механізми допомоги. Держдопомогу отримують переважно галузі, схильні до ренти.

Четвертий період розвитку державної допомоги (2011-2013 рр.) пов'язаний з прийняттям Податкового кодексу України (ПКУ). На цьому етапі основу державної підтримки суб'єктів господарювання складають десятки відповідних бюджетних програм, державних цільових програм, понад 150 норм законодавства, що передбачають пільги зі сплати податків (зборів, платежів). Серед механізмів надання підтримки – видатки держбюджету, податкові пільги, надання держгарантій для забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єктів господарювання. При цьому законодавством України не передбачено (за винятком держгарантій) систематизованих підходів та критеріїв прийняття рішень про надання державної підтримки, незважаючи на модернізацію системи, зокрема при вступі до СОТ.

Динаміка державних витрат на економічну діяльність демонструє їх зростання. Хоча їх частка у структурі витрат бюджету знижується. З 1991 р. за пріоритетністю вони з першого місця перейшли до 2013 р. на п'яте. Тож якщо у 2009 р. їх сукупний номінальний розмір становив 39,8 млрд грн, то у 2010 р. – 43,8, в 2011 р. – 57,3, в 2012 р. – 62,4 млрд грн, а в 2013 р. – 65,6% [17]. Водночас галузева структура видатків на економічну діяльність не змінюється. Основними реципієнтами залишаються підприємства гірничо-металургійного комплексу, транспорту, сільського, лісового господарства.

Втрати бюджету від податкових пільг в 2010 р. становили 37,1 млрд грн, у 2011 р. –

58,8, в 2012 р. – 48,7%, в 2013 р. – 70,4 млрд грн [18]. Переважна частка пілгь отримана з ПДВ (62%), податку на прибуток (31%), платі за землю (6%). Найбільші втрати бюджет отримав в результаті спеціального режиму оподаткування ПДВ сільськогосподарських товаровиробників, перенесення збитків від операцій з цінними паперами, оподаткування податком на прибуток операцій з цінними паперами на вторинному ринку, оподаткування за нульовою ставкою ПДВ операцій з постачання природного газу, звільнення від оподаткування ПДВ операцій з постачання виробів медичного призначення, звільнення від податку на прибуток підприємств літакобудівної промисловості.

Обсяг наданих із держбюджету кредитів становить у 2011 р. – 7,0 млрд грн, а обсяг повернутих кредитів – 2,3, у 2012 р. – 6,2 та 2,3 відповідно, у 2013 р. – 6,0 та 5,5. Найбільше кредитів з державного бюджету було надано у сфері сільського та дорожнього господарства, енергетики та вугільної промисловості.

З 2009 р. стрімко зростають гарантії уряду за кредитами підприємств. Гарантований держборг на кінець 2013 р. становив 104,1 млрд грн, або 17,8% від загальної суми державного та гарантованого держборгу. Як і раніше, найбільша частка припадала на гарантований зовнішній борг – 13,2%. Гарантований внутрішній борг складав 27,1 млрд грн, або 4,6% від загальної суми державного та гарантованого держборгу [19]. Державні гарантії більш активно надавалися в АПК, ПЕК, сферу послуг, розвитку інфраструктури, тоді як промислові галузі отримували значно менші обсяги підтримки.

В цілому можна узагальнити, що основним напрямком державної підтримки в Україні залишаються програми галузевого спрямування. Протягом 2010-2013 рр. частка секторальної підтримки становила 94,46-98,49%.

Висновки. Отже, аналіз розвитку державної допомоги до 2014 р. включно дозволяє узагальнити, що за усіма формами допомоги незначну частку відведено промисловості, імпортозаміщенню, високотехнологічному виробництву. Переважна частка держдопомоги направляється на покриття збитків, антикризові заходи і не орієнтована на стимулювання економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності, заходи переважно носять короткостроковий характер. Галузевий розподіл допомоги свідчить про те, що зміцнюється сировинний характер економіки з високим рівнем енерговитрат. Окрім того, характерний нерівномірний регіональний розподіл держдопомоги.

Аналіз дозволяє узагальнити, що у процесі розвитку системи виокремилися такі основні форми підтримки, що сьогодні використовують в Україні: податкові пілгь, державні гарантії за кредитами, видатки на економічну діяльність (субсидії і поточні трансферти та капітальні витрати), кредити підприємствам з бюджету. Водночас можна погодитися з висно-

вками науковців [20-21], що система підтримки все ще залишається не ефективною і не відповідає меті створення умов для стійкого економічного зростання.

Початок п'ятого етапу в 2014 р. пов'язаний зі змінами в економічному курсі країни, що потребує корінних змін у системі надання і контролю за державною допомогою, зокрема і щодо виконання зобов'язань перед СОТ і ЄС. Основним кроком у напрямку інвентаризації і систематизації, економічного обґрунтування стало прийняття Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [22], окремі статті якого діють з липня 2014 р. можна очікувати, що в перехідний період відбудеться зменшення і структуризація податкових пілгь, перехід від використання переважно прямих форм підтримки до непрямих, підвищення рівня контролю і відповідальності за використанням фінансової допомоги, відбудеться перехід від секторальної допомоги до горизонтальної і регіональної.

Прийняття цього закону спрямовано на забезпечення захисту та розвитку конкуренції, підвищення прозорості функціонування системи державної допомоги та дотримання міжнародних зобов'язань України у сфері державної допомоги, а також на виконання зобов'язань України, визначених Угодою про співробітництво і партнерство між Україною та ЄС, Договором про заснування Енергетичного Співтовариства, Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Дія цього Закону розповсюджується на будь-яку підтримку суб'єктів господарювання за рахунок державних ресурсів або місцевих ресурсів для виробництва товарів або здійснення окремих видів господарської діяльності.

Водночас змінити системно державну підтримку окремих суб'єктів господарювання, окремих видів економічної діяльності, окремих регіонів не можливо і соціально-економічно недоцільно. Враховуючи це, передбачено, що закон вступає в дію через три роки з дня його опублікування, за виключенням окремих частин, які вступають в дію з моменту підписання документу. Зокрема, цими виключеннями передбачено, по-перше, критерії оцінки допустимості державної допомоги; по-друге, визначено, що уповноваженим органом є Антимонопольний комітет України; по-третє, порядок повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Отже, можна говорити про те, що покладено основи удосконалення системи державної підтримки вітчизняних підприємств, створення інституційних, правових та організаційних засад моніторингу державної допомоги та контролю над нею, що має забезпечити мінімізацію негативного впливу державної допомоги на конкуренцію, створення рівних умов діяльності суб'єктів господарювання, сприяти розвитку конкуренції на товарних ринках України та

підвищенню ефективності використання державних ресурсів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Геєць В. Ринкова трансформація в 1991-2000 роках: збутки, труднощі, уроки / В. Геєць // Україна на порозі XXI століття: уроки реформ та стратегія реформ. – К., 2001. – С. 32-33.
2. Шаблиста Л.М. Фінанси підприємств: витоки кризових явищ та роль держави в їх подоланні / Л.М. Шаблиста // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 4. – С. 53-67.
3. Актуальні аспекти механізму модернізації економіки України / редкол.: В.І. Кононенко та ін.; НАН України; Ін-т економіки. – К., 2003. – 146 с.
4. Кравчук Д. Історія формування боргової залежності України [Електронний ресурс] / Д. Кравчук. – Режим доступу: <http://commons.com.ua/formuvannya-zalezhnosti/>.
5. Дубовик О.Ю. Пільги як інструмент державного податкового регулювання / О.Ю. Дубовик // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2011. – № 3 (43). – С. 61-66.
6. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
7. Башко В. Ефективність державних видатків на економічну діяльність [Електронний ресурс] / В. Башко // ECOFIN. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://ecofin.org.ua/wp-content/plugins/eg-attachments/img/flags/file-ext/pdf.png>.
8. Демченко Т. М. Втрати бюджету внаслідок наданих податкових пільг / Т.М. Демченко // Науковий вісник Національного університету ДПС України. Серія «Економіка, право». – 2013. – № 3 (62). – С. 98-104.
9. Державна допомога виробникам в Україні: реформування відповідно до норм СОТ та ЄС / за ред. С. Касьянова. – К.: Нора-друк, 2004. – 86 с.
10. Перспективи функціонування спеціальних економічних зон в Україні в умовах створення зони вільної торгівлі з ЄС: аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: old.niss.gov.ua/Monitor/March08/10.htm.
11. Мазур О.А. Технологічні парки України 2000-2009 рр. / О.А. Мазур, В.С. Шовкалюк. – К.: Прок-Бизнес, 2009. – 70 с.
12. Економіко-статистичний огляд діяльності Технологічного парку «ІЕЗ ім. Є.О. Патона» в 2000-2010 рр. / О.А. Мазур, С.В. Пустойт, Л.Б. Любовна та ін. – К., 2010. – 61 с.
13. Черніков Д.О. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні / за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2013. – 48 с.
14. Дефицит «Нафтогаза» составляет 11 миллионов [Электронный ресурс] // GAZETA.UA. – 2011. – 5 серпня. – Режим доступу: http://gazeta.ua/ru/articles/business/_azarov-deficit-naftogazu-standovit-11-milyardiv/393567.
15. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2010 рік / [І.Ф. Щербина, А.Ю. Рудик, В.В. Зубенко та ін.]. – К., 2011. – 142 с.
16. Оцінка ефективності заходів податкового стимулювання: основні теоретичні підходи та їх реалізація щодо національної економіки. – Ірпінь: НДІ фінансового права, 2013. – 48 с.
17. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2012 рік / [І.М. Самчинська, А.Ю. Рудик, В.В. Зубенко та ін.]. – К., 2013. – 75 с.
18. Моніторинг виконання державного бюджету України [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=51703.
19. Інформація про надані державні гарантії у 2004-2013 рр. станом на 01.07.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=74685.
20. Ломачинська І. Вплив фіскальної політики держави на фінансову стійкість українських підприємств / І. Ломачинська // Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». – 2014. – Т. 19, вип. 2/5. – С. 173-177.
21. Коляда Т.А. Фінансування видатків на економічну діяльність у контексті реалізації сучасної бюджетної політики держави / Т.А. Коляда // Економіка промисловості. – 2014. – № 3. – С. 13-24.
22. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 р. № 1555-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46496.